

УДК 37.013.73:159.923.2

Проблема самоактуалізації особистості школяра щодо отримання якісної освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: філософсько-освітній аспект

I.M. БЕЗЕНА

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: ivanbezena@rambler.ru

Авторське резюме

Проблеми самоактуалізації особистості школяра в процесі отримання середньої освіти. Гранично можлива повнота і процес позитивної реалізації особистісних аспектів самореалізації, виходячи з її фізичних та духовних потенційних можливостей. Процес самоактуалізації є системою, включеною до соціокультурно-освітньої детермінації та визначається орієнтирами, цілями й установками особистості в процесі шкільного навчання. Особливістю процесу самоактуалізації особистості школяра, які визначають ефективність шкільного навчання є розвиненість таких властивостей особистості, як здатність до спілкування, спрямованість, типи акцентуацій характеру, наявний тип темпераменту; важливим є здатність до самоактуалізації учнів на академічну успішність навчання за шкільними дисциплінами та певний взаємозв'язок між ними. Концепція самоактуалізації моделює умови для корекції педагогічних методів виховання та актуалізації загальноосвітньої підготовки в школі. Теорія самоактуалізації є ключовим системотворчим елементом гуманістичного напрямку розвитку особистості у процесі отримання якісної освіти. Мотиваційні принципи до навчання та самоактуалізація особистості починає закладатись у ранньому дитині, через сімейне ставлення та актуалізацію дитини до навчання, закладення основ для наступної соціалізації у суспільне життя. Акт самоактуалізації – це деяке кінцеве число дій, виконаних суб'єктом на підставі свідомо поставлених перед собою цілей й виробленої стратегії їх досягнення.

Ключові слова: самоактуалізація, самоефективність, саморегуляція, особистість, розкриття потенціалу, розвиток особистості, якість освіти.

The problem of self-actualization of student in order to obtain a quality education in the context of globalization and the information society: philosophical and educational perspective

I.M. BEZENA

Dnipropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education, Dnipropetrovsk,
Ukraine, E-mail: ivanbezena@rambler.ru

Abstract

The problems of self-actualization of a student in the secondary education. The maximum possible completeness and implementation process of positive aspects of personal fulfillment based on its physical and spiritual potential. The process of self-actualization is a system included into the socio-cultural and educational determination and this system is defined with benchmarks, goals and attitudes of the individual at

© I.M. Безена, 2015

school. The feature of the process of the student self-actualization that determine the effectiveness of schooling is the strength of personality traits such as the ability to communicate, orientation, types of the character accentuations, the temperament of a person; the ability of students to self-actualization on academic performance training for school discipline and a relationship between them. The concept of self-actualization simulates conditions for the correction of teaching methods and updating of general education at school. The theory of self-actualization is a key element of the system-humanistic direction of the individual in the process of getting a quality education. Motivational principles of learning and self-actualization begins laid in early child through family attitudes and actualization of the child to education, laying the foundations for further socialization in public life. The act of self-actualization - is a finite number of operations performed on the basis of the subject consciously set themselves goals and strategies to achieve them produced.

Keywords: self-actualization, self-effectiveness, self-regulation, personality, potential disclosure, personal development, quality of education.

Постановка проблеми. З початком ХХІ століття людська цивілізація перейшла в постіндустріальну епоху, що зумовлює докорінні перетворення у всіх сферах життєдіяльності людського суспільства і відповідно досить гостро постає проблема відповідності освіти вимогам часу.

В суспільстві та науковому середовищі активно почала обговорюватися нова концепція філософії освіти, провідною стратегічною ідеєю якої є орієнтація на особистісний розвиток школяра та його самореалізацію. Необхідним чинником повноцінного розвитку особистості є самоактуалізація школяра, яка визначає межу можливої повноти й процес позитивної реалізації її духовних і фізичних потенцій. Самоактуалізація передбачає наявність у людини «самості» (людського потенціалу), яка потребує «актуалізації» (розкриття, здійснення) шляхом певного виду роботи над собою в процесі освіти і суспільно-корисної діяльності [1, с.13].

Сучасна педагогічна практика загальноосвітньої школи підтверджує наше переконання, що перспективним для розв'язання проблеми самореалізації школярів є особистісно орієнтоване навчання, важливим складником якого виступає його диференціація, що найбільшою мірою дає змогу враховувати потенціал та якісні характеристики особистості.

Загальновідома думка, що від того, наскільки повно та ефективно будуть розкриватися потенційні можливості школярів в умовах постсучасного змісту шкільної освіти та будуть забезпечувати стійку якість їх знань, впроваджуватися профільне навчання та подальша траєкторія професійної підготовки школярів, від цих складових буде залежати рівень соціального та економічного життя українського суспільства. Принциповою особливістю сучасних освітніх програм має стати створення освітніх умов, які сприяють розвитку ініціативності, пізнавальної активності та формуванню здатності до творчої самореалізації, самоактуалізації особистості. Однак, у традиційній школі цей процес відбувається ще повільно, безсистемно, неефективно. Сучасна загальноосвітня школа недостатньою мірою створює передумови для розкриття потенціалу школяра та розвитку його здібностей через самоактуалізацію, оскільки навчальний процес в ній орієнтований пере-

важно на засвоєння і накопичення інформації. В ній бракує філософського, педагогічного та психологічного обґрунтування і науково-методичного забезпечення, необхідного для ефективного процесу самоактуалізації школярів як чинника якісної освіти. Виходячи з вищевказаного і виникає потреба у даному дослідженні.

Аналіз досліджень і публікацій. Необхідно відмітити, що історія вивчення проблеми самовдосконалення й самореалізації сягає тисячоліть. Ще Аристотель і Платон із філософських позицій розглядали самоздійснення духовних і фізичних здібностей людини як мету її життя. Філософи пов'язували світобудову з питанням про сенс людського життя, про оптимізацію індивідуального потенціалу та суспільного розвитку.

У класичній гуманістичній філософії та педагогіці особливу увагу проблемам самовиховання і самовдосконалення як процесам самореалізації приділяли Й. Песталоцці, М. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський та ін.

Проблему самореалізації особистості досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема, теоретичні основи проблеми самореалізації особистості досліджувалися зарубіжними психологами, філософами А. Маслоу, К. Роджерсом, С.Л.Рубінштейном, В.Франклом, К. Юнгом. У філософсько-психологічному та культурологічному аспектах поняття самоактуалізації розкриваються в дослідженнях Г.О. Балла, І.А. Вітіна, Л.І. Антропової, в акмеологічному плані – у Б.Г.Ананьєва, А.А. Бодальова, А.А. Деркача, Н.В.Кузьміної та ін. З позицій антропологічного підходу до феномена самореалізації людини розглядали філософи В.П. Андрущенко, Г.С.Батищев, Б. С.Гершунський, О.Ф. Лосев; психологічна теорія діяльності, що пояснює механізми самореалізації людини сформульована С.Л. Рубінштейном тощо. Виходячи з вищевказаного, актуальним постає філософсько-освітнє дослідження проблеми самоактуалізації особистості школяра для отримання якісної освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства.

Мета дослідження полягає у філософському осмисленні та дослідницькому пошуку шляхів самоактуалізації особистості школяра для формування потреби в отриманні якісної освіти.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи докладно вищі цінності і потреби особистості А.Г. Маслоу та К. Роджерс у рамках гуманної психології досліджували ідею самоактуалізації людини в різних аспектах. Так, вони окреслювали, що самоактуалізація – це бажання стати більшим ніж ти є, постійна потреба у самовдосконаленні і реалізації свого потенціалу. Цей шлях важкий, він пов'язаний із переживаннями страху, незнаності й відповідальності, але він же – шлях до повноцінного та внутрішньо збагаченого життя для особистості. Саме самоактуалізуюча особистість – найкращий представник людської спільноти, представник «ростучої верхушки». Процес актуалізації, на переконання дослідників, передбачає розвиток або відкриття свого істинного «Я» та розвиток наявного або латентного потенціалу, можливість бачити та оцінювати життя ясно, таким, яке воно є та прогнозувати його перебіг. Самоактуалізуючі особистості більш рішучі, для них робота служить джерелом натхнення і задоволення вищої потреби, їх бажання знаходяться у злагоді з особистими потребами; вони мають високу «психологічну свободу», що активує їх цінності та можливість приймати власні рішення, навіть всупереч громадській думці. Ця категорія особистостей насолоджується життям взагалі та практично всіма її сторонами, на відміну більшості людей – тільки у виняткові моменти тріумфу, досягнення або вершини переживання [2, с. 200; 3, с. 233].

На думку автора, самоактуалізацію особистості необхідно розглядати як складну структуровану систему взаємопов'язаних дій, через які актуалізується потенціал особистісних здібностей школяра, що формується в процесі шкільного навчання і виховання. Це комунікативні, мотиваційні, характерологічні, рефлексивні властивості, творчі й інтелектуальні здібності особистості до освітньої та життєвої діяльності, які актуалізуються нею в ході шкільного навчання.

Серед сприятливих умов – загальна концепція організації роботи з інтелектуального розвитку школярів, створення загальноосвітньою школою необхідних умов для розкриття потенційних здібностей дитини, належне методичне та технічне оснащення навчального закладу, використання творчого підходу, інноваційних технологій, індивідуального підходу до особистості. Досліджено, що на шляху особистісного зростання та самоактуалізації існують об'єктивні та суб'єктивні перешкоди, тобто її бар'єри. Серед внутрішніх бар'єрів на шляху особистості до самоактуалізації виділено наступні: низький рівень здатності до спілкування; слабка, фрагментарна мотивація, або навпаки, занадто інтенсивна; наявність пасивних, гальмуючих рис характеру; амбівалентність почуттів; несформованість Я-концепції, навичок самопізнання, самореалізації; консерватизм системи знань, негнучкість світогляду; відсут-

ність цілісної системи цінностей тощо [3, с. 12].

Як вихідний методологічний підхід доцільно використовувати особистісно-самоактуалізуючий підхід, який зорієнтований на розкриття та актуалізацію особистісного потенціалу школярів в умовах навчання. Він базується на принципах усвідомлення школярем мотиваційно-смыслового значення самоактуалізації власного потенціалу, самопізнання, втілення через творчий проект особистісного потенціалу, продуктивності процесу самоактуалізації, емоційно-почуттєвого утвердження процесу і результатів особистісної самоактуалізації учня.

Особливістю процесу самоактуалізації особистості учнівської молоді, який визначає ефективність шкільного навчання, є розвиненість таких властивостей особистості, як здатність до спілкування, спрямованість навчальних дій, важливим є здатність до самоактуалізації на академічну успішність й навчання за шкільними дисциплінами та розуміння певного взаємозв'язку між ними. Результати досліджень надають можливість обґрунтувати напрямки вдосконалення традиційних форм шкільного та профільного навчання школярів на основі розвитку в них здатності до самоактуалізації. Це психологізація профільного навчання і, водночас, профілізація освітньої діяльності, впровадження елементів педагогічного супроводу у профільне навчання, більш інтенсивне залучення учнів до виконання самостійних науково-дослідницьких робіт з різних навчальних дисциплін [4, с.11].

Разом з тим, вивчення досвіду шкільної педагогічної практики свідчить про існування низки наступних суперечностей з вищевказаних питань:

- між усвідомленням нової парадигми освіти, яка проголошує унікальність кожної особистості, і відсутністю необхідного теоретико-методологічного підґрунтя, науково-методичної бази для забезпечення її саморозвитку та самореалізації;
- між акцентуванням суспільної думки на потребі особистості в самореалізації, розвитку її творчого потенціалу й реальними умовами навчання в середній школі, домінуванням традиційних способів організації навчального процесу;
- між необхідністю самореалізації школярів як суб'єктів навчального процесу і неузгодженістю з цією вимогою цілей конкретних навчальних предметів, невизначеністю форм, методів і засобів їх втілення [5, с.19].

Проведений нами аналіз філософських, психологічних та педагогічних досліджень з проблеми розвитку особистості свідчить про те, що науковці структурують вивчення даного феномена через дві основні позиції – з одного боку, фокусується увага на особистості школяра, яка розвивається та навчається, з іншого – досліджується середовище, яке детермінує цей розвиток у часі. У такій діаді особистість є центром

створення освітнього середовища і саме через її позитивні зміни можна визначати якісні показники освітнього середовища. Таким чином, вирішення проблеми створення освітнього середовища потребує наукового осмислення, в першу чергу, феноменів «особистість» та «розвиток особистості школяра» [5, с.6].

Так, поняття «освітнє середовище» – це суттєвий елемент соціуму, цілеспрямовано організована, керована, багатофункціональна, відкрита педагогічна система, в межах якої учень загальноосвітньої школи усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність. Розвиток особистості школяра ґрунтується на багатоканальній взаємодії всіх суб'єктів освітнього середовища. Переосмислення діалектичного принципу освітньої діяльності привертає увагу до матеріально-предметного її виду як фактора розвитку пізнавальної, соціально-моральної та фізично-структурної сфер особистості. Ідея детермінізму щодо «освітнього середовища» та «розвитку особистості» була осмислена С. Рубінштейном, як принцип якісно ускладнених залежностей зовнішнього і внутрішнього на різних етапах розвитку людини в середовищі, що її оточує. Він визначив, що суб'єкт як центр організації буття, який проявляється через потребу і можливість вдосконалення людини, її високу самостійність і активність у виборі цілей та еталонів. Розкривши значення її здібностей до саморозвитку, самовизначення, самовдосконалення, окреслив здатність особистості досягати найвищого оптимального рівня свого розвитку, тобто ідеалу. Поряд з цим, суб'єкт це автономія, самостійність, ініціатива і відповідальність за своє майбутнє. Важливими критеріями суб'єктивності особистості є наявність «Я-концепції»: чого хоче особистість (потреби, мотиви), що вона може (які її здібності, ресурси), що є вона сама (який її світогляд, характер). Трансформація особистості школяра відбувається у зв'язку із зовнішньою практичною діяльністю, а в освітньому середовищі мають створюватися умови для предметно-практичної діяльності учнів. Матеріально-просторове поле середовища є необхідною, дуже суттєвою умовою трансформації особистості людини у всі періоди життя. Предметно-просторовий фактор визначає залежність освітніх ситуацій від чинників матеріального характеру (будівля школи, класні кімнати, рекреаційні приміщення, шкільна ділянка, забезпечення освітнього процесу підручниками, допоміжною літературою, комп'ютерами тощо). Кожен об'єкт матеріального середовища приводить в актуальний стан потреби й інтереси учня, викликає у нього певний емоційно-вольовий відгук. За таких умов школяр починає в навчанні зацікавлено діяти, що й перетворює властивості його особистості [6, с.16].

Самоактуалізація особистості орієнтована на особливу гармонію людини із самою

собою (знаходження сенсу: життя, мети, щастя, здоров'я), з навколишнім середовищем (природним та соціальним), тому визначає її зміст – існування плюс сутність. Уявлення про людину як єдність духу, душі й тіла є методологічною основою розробки концепції самоактуалізації та об'єктом філософсько-освітнього дослідження. Мотиваційні принципи до навчання та самоактуалізації особистості починає закладатись у ранньому віці дитині, через сімейне ставлення та актуалізації дитини до навчання, закладення основ для наступної соціалізації у суспільне життя.

Теорію самоактуалізації можна охарактеризувати як методологічну основу цілепокладання шкільної освітньої діяльності, але тут потрібно уточнити співвідношення між самоактуалізацією і самореалізацією. У сучасному глобалізованому світі загалом, та в освітній практиці зокрема, широке визнання знайшла саме концепція самореалізації, а не самоактуалізації, що пов'язано, вочевидь, з домінуванням біопсихосоціальної сутності людини. У даному контексті особистість досліджується як синтез соціальної і духовно-матеріальної сфер індивідуума, а його соціалізація розглядається як певним чином організована взаємодія індивідів, як певне виконання ними соціальних функцій. Однак, самореалізація може мати як позитивні, так і негативні прояви й тому, досягаючи певних персонально-значимих цілей, людина може проявляти різні девіації [1, с.16].

Оскільки сутність людини полягає в її духовності, то будь-яка самореалізація, що не торкається її екзистенціального потенціалу, не може бути визнана повною й гідною індивіда, адже це неповне та фрагментарне втілення неголовного в особистості. У соціально-філософському й культурно-освітньому аспектах духовність визначається особистісними цінностями, тому духовність акцентується як проблема знаходження сенсу життя й самого себе. Незважаючи на загальнолюдську основу цінностей в процесі соціалізації й ціннісного освоєння світу, аксіологічна свідомість людини формується щораз в часі й просторі [1, с.17-18].

Суспільна свідомість містить позитивні потенціали формування духовності, здорового способу життя та самоактуалізації особистості. Духовність спонукає особистість до прояснення дійсного змісту соціальних процесів, зіставлення своїх цілей з позиції «блага для всіх», знаходження життєвих істин і прагнення наблизитися до досконалості в конкретному соціальному середовищі, вносити творчі засади в усі сфери буття людини. Здоровий спосіб життя є основою життєдіяльності особистості, яка через прагнення зберегти і розвинути своє духовне, психічне та фізичне здоров'я надихає себе свободою, життєвими принципами гармонії духу, душі й тіла, проявляє здатність до раціонального логічного мислення та вносить свій внесок

у розвиток соціокультурно-освітнього соціуму. Підвищення ступеня визнання у суспільстві моральних цінностей як основи взаємодії людства і природи, можливо тільки у випадку виявлення доповнюваних і корельованих між собою характеристик стратегій морально-ціннісного відношення до природи, врахування онтологічних засад осмислення природи як «світу». Якій бути етиці взаємодії суспільства з природою – питання комплексної зміни пріоритетів розвитку сучасної культури як культури екологічної, спрямованої на поширення різних форм соціальної відповідальності, розглянутої під кутом особистісного вибору в зоні осмислення кожним індивідом природи як його власного спільноsvіту [7, с.170].

Особистість, вибираючи в життєвій ситуації проблеми та шляхи їх вирішення, неминує вступати в соціально-культурну взаємодію з іншими індивідами, домагаючись успішно вирішити поставлені(виниклі) завдання(проблеми) або зазнає поразки. Таким чином, ми знову підійшли до питання самоактуалізації та самореалізації особистості. Якщо самоактуалізація особистості – це практична діяльність, то самореалізація – її психологічна передумова, орієнтовні підстави діяльності(в навчанні, в побуті, в мікро- та макросоціумі тощо). Акт самоактуалізації – це деяке кінцеве число дій, виконаних суб'єктом на підставі свідомо поставлених цілей і виробленої стратегії їх досягнення. Кожен акт самоактуалізації завершується специфічною емоційною реакцією – «піковим переживанням», позитивним у випадку успіху, і негативним (біль, розчарування) – у разі невдачі. Самоактуалізація – це свідомо здійснювана суб'єктом діяльність, спрямована на вирішення групи проблем своєї життєвої ситуації, наслідком якої є самозміна (шляхом розвитку здібностей, набуття індивідуальних і соціальних компетентностей), і зміна в життєвій ситуації. Самозміна надає компетентностей, зовнішньої і внутрішньої синергії. Таким чином, самоактуалізація визначає актуальність певного рівня розвитку у суб'єкта системи мислення, пам'яті, самосвідомості та саморегуляції. Можна сказати, що життєвий шлях людини – це історія, основними фактами якої є акти самоактуалізації особистості. Теорія самоактуалізації є ключовим системотворчим елементом гуманістичного напрямку розвитку особистості у процесі отримання якісної освіти [8, с.7-8; 9, с.8].

В актах самоактуалізації проявляється здатність особистості до саморегуляції в плані поведінки, які робить людина на своєму життєвому шляху. Отже, немає можливості говорити про самоактуалізацію дитини, поведінкові акти якої визначаються, здебільшого, несвідомими мотивами, а регулюються основними емоціями, прямо пов'язаними із задоволенням тієї чи іншої потреби, і зовнішніми факторами життєвої ситуації. У цьому випадку можливий, але не неминучий, перехід підлітка

від фантазування, мрії та ігрових мотивів, домінуючих у дитинстві, до складання реалістичних життєвих проєктів і спроба їх реалізації через багатокрокові стратегії і саморегуляцію. Саме в цих перших спробах самоактуалізації відбуваються «контакт» та узгодження мотиваційної сфери, механізмів когнітивного аналізу, стратегій і вольових аспектів, необхідних для виконання задуманого. Успіх у цій діяльності, спрямованої на самоактуалізацію, дозволяє підлітку розвивати процеси формування ієрархічної структури мотивів, набувати нові знання, наближатися до досягнення особистісних замислів та розвиватись і рухатись по шляху до самореалізації. В процесі самоактуалізації висновки про досягнення своєї головної вершини життєвого шляху усвідомлено робить сама особистість через результативну самореалізацію. Висновок про досягнення самоактуалізації дозволяє особистості усвідомлено переключитися з егоїстичної позиції переважаючої турботи про себе і свій саморозвиток на альтруїстичну позицію турботи про інших людей і суспільний розвиток. Цьому процесу передують зміна в системі цінностей індивідуума, поява у нього уявлення про загальний зміст його життя [2, с.70].

Висновки. Таким чином, процес самоактуалізації є системою, включеною до соціокультурно-освітньої детермінації та визначається орієнтирами, цілями й установками особистості в процесі шкільного навчання. Особливістю процесу самоактуалізації особистості школяра, які визначають ефективність шкільного навчання та її якісні показники, є розвиненість таких властивостей особистості, як здатність до спілкування, спрямованість на результативну освітню діяльність; важливим є здатність до самоактуалізації учнів на академічну успішність навчання за шкільними дисциплінами та окресленню певного взаємозв'язку між ними. Концепція самоактуалізації моделює умови для корекції педагогічних методів виховання та актуалізації загальноосвітньої підготовки. Акт самоактуалізації – це деяке кінцеве число дій, виконаних суб'єктом на підставі свідомо поставлених перед собою цілей і виробленої стратегії їх досягнення.

Підвищення ступеня визнання у суспільстві моральних цінностей як основи взаємодії людства і природи можливо тільки у випадку виявлення характеристик стратегій морально-ціннісного відношення до природи, врахування онтологічних засад осмислення природи як «світу», що оточує і формує особистість.

В ході дослідження окресленої проблеми визначилось питання наступного дослідження про осмислення та пошук найбільш ефективних управлінських моделей змістовного наповнення запиту суспільства на чітку і зрозумілу структуру шкільної освіти, зміст та мережу управління системою освіти, її оптимальність та адекватність сприйняття і регулювання процесів шкільної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Братаніч Б.В., Ільченко І.Г. Самоактуалізація особистості та освіта [Текст] / Б.В.Братаніч, І.Г.Ільченко // . – Філософські проблеми освіти, №2/2011, с.13-20.
2. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы [Текст] / А.Маслоу // . – М.: Смысл, 1999 Терминологическая правка В.Данченко К.: PSYLIB, 2003
3. Роджерс К.Р. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической работы: Монография [Текст]/К.Р.Роджерс// Пер. с англ. – М.: ЭКСМО. – Пресс, 2000. – 464с.
4. Русакова В.В. Самоактуалізація особистості як умова профільного навчання старшокласників. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. [Електронний ресурс]/Русакова В.В. – К., 2007. Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/564638/>
5. Воронцова Ж. В. Самореалізація особистості старшокласника у процесі диференційованої навчальної діяльності. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. [Електронний ресурс]/Воронцова Ж. В – Харків, 2008.- Режим доступа: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.ex...
6. Гонтаровська Н.Б. Теоретичні і методологічні засади створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості школяра засади. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. [Електронний ресурс]/Гонтаровська Н.Б. – Київ, 2012. – Режим доступа: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.ex...
7. Висоцька О.Є. Етика взаємодії суспільства з природою: морально-ціннісні основи екологічної культури [Текст]: Монографія /О.Є.Висоцька. – Дніпропетровськ: «Акцент ПП», 2012. – 172с.
8. Вахрамов Е.Е. Развитие теории самоактуализации в отечественной педагогике и психологии [Електронний ресурс] / Е.Е.Вахрамов // . – Режим доступа: <http://www.vakhranov.narod.ru>
9. Южакова Н.В. Ценностные основания самореализации личности: социально-философский анализ. Автореферат дисертації на соискание степени кандидата философских наук [Електронний ресурс] / Н.В.Южакова // . – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/220623.html>

Стаття надійшла до редакції 25.03.2015

REFERENCES:

1. Bratanich B.V., Il'chenko I.H. Samoaktualizatsiya osobystosti ta osvita (Self-actualization and education) *Filosofs'ki problemy osvity*, №2/2011, s.13-20.
2. Maslou A. Novyye rubezhy chelovecheskoy pryrody (New turn chelovecheskoy nature), M.: *Sm'sl*, 1999 *Terminologicheskaya pravka V.Danchenko* K.: PSYLIB, 2003
3. Rodzhers K.R. Konsul'tyrovanye u psykhoterapiya. Noveshye podkhody v oblasti praktycheskoy raboty: Monohrafiya (Konsul'tyrovanye and psychotherapy. Noveshye approaches in the region praktycheskoy work), M.: EKSMO. – Press, 2000. – 464 p.
4. Rusakova V.V. Samoaktualizatsiya osobystosti yak umova profil'noho navchannya starshoklasnykiv. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata psykhologichnykh nauk (Self-actualization as a condition profile education high school students), K., 2007, Mode of access: <http://www.twirpx.com/file/564638/>
5. Vorontsova Zh. V. Samorealizatsiya osobystosti starshoklasnyka u protsesi dyferentsiyovanoi navchal'noyi diyal'nosti. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata pedahohichnykh nauk (Self senior pupils in the differentiated learning activities), Kharkiv, 2008, Mode of access: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.ex...
6. Hontarov's'ka N.B. Teoretichni i metodolohichni zasady stvorennya osvith'oho seredovys'ha yak faktoru rozvytku osobystosti shkolyara zasady. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya doktora pedahohichnykh nauk (Theoretical and methodological principles of creating an educational environment as a factor in the development of the individual student Principles), Kyiv, 2012, Mode of access: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.ex...
7. Vysots'ka O.Ye. Etyka vzayemodiyi suspil'stva z pryrodoyu: moral'no-tsi nnisiosnovnye kolohichnoyi kul'tury: Monohrafiya (Ethics interaction between society and nature, moral and cultural foundations of environmental values), Dnipropetrovs'k: «Aktsept PP», 2012, 172s.
8. Vakhranov E.E. Razvytye teoryy samoaktualyzatsyy v otechestvennoy pedahohyke u psykhohy (The development of self-actualization theory in psychology and pedagogy Patriotic), Mode of access: <http://www.vakhranov.narod.ru>
9. Yuzhakova N.V. Tsennostnye osnovanyya samorealizatsyy lychnosti: sotsyal'no-fylosofsky analiz. Avtoreferat dysertatsyy na soyskanye stepeny kandydata fylosofskykh nauk (Tsennostn grounds samorealizatsy personaly, social and fylosofsky analiz), Mode of access <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/220623.html>

Безена Іван Михайлович - старший викладач
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Адреса: 49006, м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70
E-mail: ivanbezena@rambler.ru

Bezena Ivan Mykhaylovych - senior lecturer
Dnipropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education
Address: 70, Sverdlov Str., Dnipropetrovsk, 49006, Ukraine
E-mail: ivanbezena@rambler.ru